ברטנורא על מסכת שביעית

פירוש רבי עובדיה מברטנורא

geulaquiz.com

פרק א

א **עד אימתי חורשים בשדה האילן.** לקמן מפרש איזהו שדה אילן:

ערב שביעית. שצריך להוסיף משנה ששית על השביעית באיסור עבודת הארץ ולקמן ילפינן לה מקראי:

כל זמן שהוא יפה לפרי. כלומר שהחרישה יפה לפרי הוי מתקן הקרקע לצורך הפרי של ששית ולא לצורך שביעית:

עד העצרת. דעד העצרת יפה לפרי ותו לא, ומן העצרת ואילך נראה כמתקן לצורך שביעית. ובשדה לבן שאין בו אילן עד הפסח. ומשנה זו היא משנה ראשונה ואינה הלכה, דרבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו שהם פסח בשדה לבן ועצרת בשדה אילן והתירום ומותר לחרוש עד ר״ה של שביעית:

ב **לבית סאה.** קרקע שהיא נ׳ אמה על נ׳ אמה:

ככר דבלה. התאנים היבשים עשויין במעגלה כעין ככר לחם קרוים ככר דבלה:

באיטלקי. במנה של איטליא של יון, ולפי שהיה כך בימי משה משערים בו והמנה מאה דינרים והדינר שש מעות ומשקל כל מעה ט״ז שעורות בינוניות:

פחות מכאן. מככר של ששים מנה אין חורשים כל בית סאה אלא תחת האילן לבד וחוצה לו:

כמלא אורה וסלו. המלקט תאנים קרוי אורה כמו גודר בתמרים ובוצר בענבים. וסלו, הסל שנותן בו מה שהוא לוקט, ושאר השדה חשוב שדה הלבן ואין חורשין אותו אלא עד הפסח:

ג **אחד אילן סרק.** שאינה עושה פירות ונטועין שלשה לבית סאה:

אם ראויין לעשות. רואין כל אילן ואילן בפני עצמו אם אילן של תאנה כיוצא בו היה עושה ככר דבלה ולמה שיערו בתאנה על שפירותיה גסין ועושה הרבה:

לצרכן. מלא אורה וסלו חוצה לו:

ד **עד שיהיו מג׳ ועד ט׳.** כלומר דין זה שאמרנו היינו מג׳ ועד ט׳, אבל אם היו עשרה או יותר אע״פ שאינן עושין חורשין:

שנאמר בחריש ובקציר תשבות. אריש קאי דתנן אין חורשין להן אלא לצרכן. ומנין שאין חורשין כל הבית סאה שנאמר בחריש ובקציר תשבות, ואם אינו ענין לשבת בראשית שכבר נאמר (שמות כ׳:ט׳) ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך, ולא לשמטה שכבר נאמר (ויקרא כ״ה:ג׳) שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך, תנהו ענין לאסור ב׳ פרקים של ערב שביעית, מפסח לשדה לבן, ומעצרת לשדה אילן. והכי קאמר קרא בחריש שקצירו אסור ואיזה זה חריש של ערב שביעית שנכנס לשביעית תשבות. ובקציר שחרישו אסור ואיזה זה קציר של שביעית שיוצא למוצאי שביעית, נמי תשבות, שספיחים שגדלו בשביעית או שעבר וזרע בשביעית אסור לקצרם בשמינית:

ר׳ ישמעאל אומר. לעולם בשבת משתעי קרא כפשטיה ואתא לאשמעינן מה חריש רשות שאין לך חריש של מצוה אף קציר דאמר רחמנא תשבות בקציר של רשות יצא קציר העומר שהוא מצוה דבעינן קצירה לשמה שזה דוחה את השבת:

ה **הרי אלו מצטרפין.** ונחשבין כאילו הן של איש אחד וחורשין כל בית סאה בשבילן:

וכמה יהא ביניהן. בין אילן לאילן:

כמלא בקר וכליו. צמד בקר עם העול, והיינו ד׳ אמות. אבל פחות מכאן למיעקר קיימי ואין חורשין בשבילן:

ו **נטיעות.** ילדות, ולזקנות קרי אילן, והכא קמ״ל דאע״ג דשלשה אילנות לבית סאה קרוי שדה אילן וחורשין כל בית סאה בשבילן, בנטיעות ילדות אין חורשין עד שיהיו עשרה:

שורות. שנטועות במקום א׳ כחומה ואינן מפוזרות:

אין חורשין אלא לצרכן. משום דכשמפוזרות נראה כחורש לצורך האילן, אבל היכא דקיימי במקום אחד נראה כמתקן את הארץ לצורך שביעית ולא לצורך האילנות:

שורה. תרגום חומה שורה:

עטרה. גדר סביב:

ז **הנטיעות והדלועים מצטרפין לבית סאה.** בדלעת יונית דוקא איירי במתניתין שהיא גדולה כאילן ולא בשאר דלועין. וצריך שיהיו הנטיעות רבות על הדלועים כגון שהיו הנטיעות ששה והדלועים ארבעה מצטרפין לעשרה וחורשין כל בית סאה בשבילן:

רשב"ג אומר. אפילו היו כל העשרה דלועין חורשין כל בית סאה בשבילן, לפי שהן כנטיעות. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

ח **עד שיחולו.** עד שיצאו לחולין בשנה הרביעית ע"י פדיון, ואם לא פדאן בשנה הרביעית עד שיעשו חולין מאליהן בשנה החמישית:

נטיעה כשמה. בת שנתה קרויה נטיעה ותו לא. פ"א כשמה כל זמן שבני אדם קוראין לה נטיעה ואין קוראין לה אילן. והלכה כרבי עקיבא:

שנגמם. שנחתך:

חליפין. גידולים, לשון גזעו מחליף:

כנטיעה. בין לענין חרישה בין לענין ערלה. והלכה כרבי שמעון:

פרק ב

א **עד אימתי.** שדה הלבן. שדה של תבואה וקטנית שאין בו אילן:

הליחה. לחלוחית הקרקע מחמת הגשמים:

מקשאות ומדלעות. קשואים ודלועים אבל משם ואילך מיחזי כמתקן שדהו לצורך שביעית:

נתת תורת כל אחד בידו. זה אומר כלתה ליחה בתוך שלי וזה אומר לא כלתה ליחה בתוך שלי:

אלא בשדה לבן. שעתיד לזרעה אחר החרישה וצריך שתהא רוב ליחה קיימת אין חורשים אלא עד הפסח:

ושדה אילן. שהיא נטועה כבר אין צריך שתהא רוב ליחה קיימת שאין חורשין אותה אלא כדי שירדו הגשמים בעומק הקרקע הלכך חורשים בה עד העצרת. וכל המשניות הללו דחויות הן כדאמרינן לעיל בפרק קמא שרבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו שהם פסח ועצרת וביטלום, ומותר לחרוש עד ראש השנה של שביעית:

ב **מזבלין.** מכניסין להם זבל:

מעדרים. חופרים בעיקרי האילנות שכל דבר שהוא לצורך פירות של ששית מותר בתוספת שביעית, ודבר שאינו אלא לצורך תקון האילן אסור, אלא אם כן הוא דבר שאפילו בשביעית עצמה אין איסורו אלא מדברי סופרים ובתוספת שביעית לא גזור:

בית השלחין. שאין די לה במי גשמים וצריך להשקותה, תרגום והוא עיף (בראשית כה) והוא משלהי:

מיבלין. חותכין היבלת. מומין הנולדין באילן:

מפרקין. העלין מעל האילן להקל מעליו:

מאבקין. שרשים המגולים מכסים אותן באבק:

מעשנין. תחת האילן להמית התולעים הגדלים בו:

אף נוטל את העלין. בשביעית עצמה, ותנא קמא לא אמר אלא מפרקין את העלין בתוספת שביעית לבד. ואין הלכה כר' שמעון:

ג **מסקלין.** מסירין את האבנים:

מקרסמין. כמו מכרסמין בכ"ף, לשון יכרסמנה חזיר מיער (תהילים פ':י"ד), כלומר כורתים וחותכין הענפים היבשים מן האילן:

מזרדין. הענפים הלחים כשהם מרובין רגילים לקצצן ומניחין מקצת מהן וזהו זירוד:

מפסלין. שנוטל את הפסולת. ויש מפרשים מפסלין לשון פסל לך (שמות ל"ד:א') שחותכים כל הענפים שבאילן כדי שיתעבה:

כזירודה וכפיסולה של חמישית וכו' תנא קמא לא שרי אלא עד ראש השנה של שביעית. ור' יהושע סבר כשנת חמישית כן ששית מה חמישית נכנסת לששית כך ששית נכנסת לשביעית, וכמו שמזרדין של חמישית בששית כך מזרדין של ששית בשביעית.

ור' שמעון אומר מעצרת ואילך שהוא נאסר בעבודת האילן נאסר נמי בזירוד ופיסול. ושלש מחלוקות בדבר, והלכה כתנא קמא:

ד **מזהמין את הנטיעות.** כשקליפת האילן נושרת מדביקים שם זבל להבריאו כדי שלא ימות האילן. ויש מפרשים מזהמין שמושחים האילנות בדבר שריחו רע כדי שיברחו התולעים מן הריח או שימותו:

וכורכים. יש מפרשים שכורכים דבר סביב האילן בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצנה. ויש מפרשים כורכים הענפים זו עם זו וקושרין אותם למעלה

בראשיהם שלא יהיו נטושים על הארץ:

וקוטמין אותן. יש מפרשים לשים בשרשיהם אפר, תרגום אפר קטמא. ויש מפרשים שובר הראשים, כמו נקטם ראשו [סוכה כט]:

ועושים להם בתים. רגילים לעשות לאילן גדר אמה סביבותיו וממלאים אותו עפר. ויש מפרשים שעושים לו סוכה מלמעלה להגן עליו מן החמה או מן הצנה:

על הנוף. של האילן, אבל לא על העיקר שלא יעשה בשביעית כדרך שעושה בשאר השנים. ואין הלכה כרבי אליעזר בר׳ צדוק, אלא אסור להשקות האילן בשביעית בין על הנוף בין על העיקר:

ה **סכין את הפגים.** פירות שלא נגמר בשולן סכין אותן בשמן כשהן מחוברים לאילן למהר בשולן. ופעמים שמנקבים אותן ומשימים שמן בתוך הנקב אי נמי מנקבים הפגים כדי שיכנסו בהם גשמים ויתבשלו מהרה:

פגי ערב שביעית. פירות שאין מתבשלים עד תשרי של שביעית, אין סכין ואין מנקבין אותן בששית מאחר שאין נגמר בשולן עד שתכנס שביעית, ואפילו במקום שנהגו שלא לסוך אסר תנא קמא. ור׳ יהודה מפליג בין מקום שנהגו לסוך למקום שלא נהגו לסוך, דבמקום שלא נהגו לסוך לא מחזיא סיכה עבודה ושרי:

ר׳ שמעון מתיר באילן. שהוא מלא פירות שביעית לעשות בו מלאכה במוצאי שביעית, מפני שהוא רשאי בעבודת האילן אע״פ שהפירות קדושים בקדושת שביעית. והלכה כתנא קמא:

ו **מבריכין.** כופפים זמורת הגפן בארץ ומכסים אותה בעפר:

מרכיבים. מביאים ענף של אילן ומרכיבין אותו על גב אילן אחר שהוא ממינו:

פחות משלשים יום. בגמרא במסכת ראש השנה מוכיח דהנך שלשים יום דקליטה לתנא קמא, ושלשה ימים דרבי יהודה, ושתי שבתות דר׳ יוסי ור׳ שמעון, צריכין קודם שלשים יום דתוספת שביעית, דבעינן שתקלוט הנטיעה קודם תוספת שביעית, וכולהו סבירא להו תוספת שביעית שלשים יום, הלכך לתנא קמא דאמר אין קליטה פחותה משלשים יום צריך שלשים דקליטה ושלשים דתוספת, לר׳ יהודה דאמר בשלשה ימים הוי קליטה צריך שלשה דקליטה ושלשים דתוספת, לדברי רבי יוסי ור׳ שמעון דאמרי שתי שבתות צריך שתי שבתות לקליטה ושלשים לתוספת. ופירוש קליטה שתהא הנטיעה נקלטת ונאחזת בשרשיה בארץ. והלכה כרבי יוסי ור׳ שמעון:

ז **האורז.** בלע״ז ריי״ש:

ודוחן. מילי״ו:

והפרגין. כעין רמון מלא זרע והזרע שלו מקשקש בתוכו, וקורין לו בערבי כשכ״ש ובלע״ז פפאוור״ו:

והשומשמין. כמין זרע ארוך, ובארץ ישראל ממנו הרבה וקורין לו בערבי סומס״ס:

מתעשרים לשעבר. כמעשר שנה שעברה, אם היתה שנה ראשונה ושניה של שמיטה, מעשר שני, ואם שלישית מעשר עני:

ומותרין בשביעית. כיון שהשרישו בשנה ששית לפני ראש השנה של שביעית אין בהם קדושת שביעית:

ומתעשרין לשנה הבאה. כשנת לקיטתן כיון דבאותה שנה השרישו. ואם היא שנה שביעית אין מתעשרין כלל ויש להן קדושת שביעית. אע״ג דבאילן אזלינן בתר חנטה, ובירק בתר לקיטה, ובתבואה וזיתים בתר שליש, כלומר כשיביאו שליש בשולן אז נתחייבו במעשרות, מ״מ באורז ודוחן ופרגין ושומשמין דאין לוקטים אותם כאחד ואין מביאים שליש בשולם כאחד אין הולכים בהם אלא אחר השרשה, דבשנה אחת משרשת כל השדה שהרי בבת אחת זורעים אותם:

ח **פול המצרי.** פאשול״י בלע״ז:

שזרעו לזרע. כדי להוציא ממנו זרע לזרוע ולא לאכילה:

כיוצא בהם. בתר השרשה, כאורז ודוחן, בין לענין מעשרות בין לענין שביעית. ודוקא שזרעו לזרע אבל זרעו לירק אזלינן בתר לקיטה כירק:

הגמלונין. הגסים:

משתרמלו. שהוקשו ונעשו כמין כיס. ודוגמתו בתרמילו [שבת לא] שהוא כיס של רועים:

ט **הבצלים הסריסים.** שאין עושים זרע כשאר בצלים:

ופול המצרי. שזרעו לירק, דאי זרעו לזרע הא תנן לעיל דאזלינן ביה בתר השרשה אפילו לא מנע מהן מים:

שמנע מהן מים שלשים יום. יצאו מתורת ירקות הגדלות על כל מים ונעשו כשדה בית הבעל שמספקת במי גשמים, הלכך מתעשרין לשעבר:

ושל בעל. שדה שהיא בעמק ומלוחלחת ואין צריך להשקותה, ומכל מקום לירק צריכה השקאה, משום הכי קתני שמנע מהם מים שתי עונות, זמן השקאתה שרגילין להשקותה קרי עונה. והלכה כחכמים:

י **הוקשו.** נתיבשו ונעשו קשין:

אסור לקיימן בשביעית. שפירות שביעית אסור להניחן לזרע:

התמרות. הציץ קודם שיפתח דומה לתמרה, וכמוהו נקטם ראשו ועלתה בו כתמרה בפ׳ לולב הגזול (סוכה לג) פירוש אחר תמרות כעין לולבי גפנים:

מרביצין בעפר לבן. כלומר משקים שדה לבן. וכן הלכה שמשקים שדה לבן ערב שביעית כדי שיצאו ירקות בשביעית, ולא עוד אלא שמשקים אותו בשביעית כדי שיצאו ירקות למוצאי שביעית:

ממרסין באורז. משקין עפר האורז ומערבין אותו במים, כמו נתנו לממרס ביומא [פ״ד מ״ג]:

אבל לא מכסחין. שאין חותכים העלין של האורז, תרגום לא תזמור לא תכסח. והלכה כרבי שמעון:

פרק ג

א **מאימתי מוציאים זבלים לאשפות.** דרך עובדי אדמה לכנוס הזבל למקום אחד בשדה ועושה שם אשפה גדולה עד שהוא מפזרו בשדה לזבלה:

משיפסקו עוברי עבירה. לעבוד את הארץ בשנה השביעית, וקודם שיפסקו עוברי עבירה אסור שלא יאמרו מעוברי עבירה הוא ולזבל שדהו הוא מוציא. ויש ספרים שכתוב בהם עובדי עבודה והיא היא:

משיבש המתוק. משיהיה יבש הזבל שנותן מתיקה לפירות:

משיקשר. כשמתחיל להתיבש מתעבה ונעשה קשרים, וקרובים דבריהם להיות שוים. ובירושלמי מפרש משיבש המתוק סדקין שבבקעה כשהמטר יורד מתמלאים מים ואינם מתיבשים אלא לאחר זמן, ונקראים מתוק על שם מתקו לו רגבי נחל (איוב כ״א:ל״ג):

ב **משפלות.** קופות שמוציאין בהם זבלים שכל משפל מחזיק לתך שהוא משאוי של חמור, והלתך חצי כור ט״ו סאין:

מוסיפין על המשפלות. נותן באשפה אחת משפלות כמו שהוא רוצה:

ואין מוסיפין על האשפות. לעשות יותר משלש אשפות בבית סאה שלא יראה כמזבל את השדה:

רבי שמעון אומר אף על האשפות. מוסיפין, כיון שיש צבור גדול במקום אחד לא מיחזי כמזבל. ואין הלכה כר׳ שמעון:

ג **יתר מכאן.** מג׳ [אשפות] מותר. והיינו דרבי שמעון דרישא, והשתא אתא לאשמעינן דשרי ר׳ שמעון אפילו אין י׳ משפלות ובלבד שלא יהיה בה פחות משלש, דאף על פי שיש מעט זבל באשפה וסד״א דמודה רבי שמעון דאם מוסיף האשפות נראה כמזבל, קמ״ל דלא מיחזי כמזבל הואיל ואינו מפזרו:

עד שיעמיק שלשה. שיעמיק מקום האשפה או יגביה משאר הקרקע ג׳ טפחים, שיהיה ניכר דלכנוס הזבל למקום אחד הוא עושה ולא לזבל את השדה:

עושה אדם את זבלו אוצר. אותם ג׳ אשפות של שלשים משפלות יכול לעשות אותם אשפה אחת ולהוסיף עליהם כמו שירצה, דלא תימא כי היכי דאסור יותר מג׳ אשפות לבית סאה הכי נמי אסור יותר משיעור ג׳ אשפות במקום אחד:

רבי מאיר אוסר. בירושלמי מוכח דביותר מכשיעור בלבד אסר רבי מאיר. אבל בכשיעור, השתא בג׳ מקומות מותר במקום אחד לא כל שכן. ואין הלכה כר׳ מאיר:

היה לו דבר מועט. שאין לו להוציא בפעם א׳ כשיעור המפורש לעיל מוציא אותו מעט ומוסיף עליו והולך:

רבי אלעזר בן עזריה אוסר. שמא לא יהיה לו זבל יותר ונראה כמזבל שדהו עד שיוציא עשר משפלות כאחת:

או עד שיעמיק שלשה או יגביה שלשה. שכיון שאותו מקום משונה משאר השדה לא מיחזי כמזבל וכן אם נתנו על הסלע שאינו ראוי לזריעה:

ד **המדייר שדהו.** לשון דיר של בהמות, שאין לו מקום פנוי להעמיד בהמותיו אלא שם ואינו מתכוין לזבל שדהו בענין זה ודעתו להכניס הזבל לאשפות אח״כ:

סהר. כמו סחר, היקף של מחיצה סביב הצאן:

עוקר שלש רוחות. כשנתמלאת הסחר זבל עוקר מן הסחר שלש רוחות וזוקפן לצד [אחר] של אמצעית ומדייר שם כמו כן בית סאתים, ועושה אשפות בתוך שדהו ג׳ אשפות לבית סאה כדאמרן:

נמצא מדייר בית ארבעת סאים. סאתים מצד זה של מחיצה אמצעית וסאתים מצד אחר. ואשמעינן מתניתין דשרי לדייר בית ד׳ סאין קודם שיעשה ממנה אשפות, אבל טפי לא שלא יאמרו לדייר שדהו מתכוין:

מפני מראית העין. שלא יהא נראה כמתכוין לזבל שדהו אם עושה את כולה סחר:

כדרך המזבלין. ג׳ אשפות לכל בית סאה. ואין הלכה כרשב״ג:

ה **מחצב.** מקום בתוך שדהו שחוצבין ממנו אבנים לבנין. אם היה מכוסה עפר ולא היה נראה אין פותחין אותו בתחלה בשביעית, שהרואה אומר לתקן שדהו הוא עושה כדי לזרוע בתוכו ולא להוציא האבנים לבנין:

עד שיהא בו שלש מורביות. שיהיו נגלים ונראים מאותו מחצב קודם שביעית שלש שורות של אבנים, שכל שורה מהם שלש אמות אורך ושלש אמות רוחב ברום שלש אמות, שנמצאו שם ט׳ אבנים שכל אבן הוא אמה על אמה ברום ג׳, וכן בכל שורה ושורה הרי כ״ז אבנים לשלש שורות, ובהכי ניכר שלצורך אבנים לבנין הוא מוציאם ולא לתקן שדהו:

ו **של משאוי שנים שנים.** שיש בכל אחת מהן משאוי שני בני אדם:

הרי אלו ינטלו. כלן ואפילו הקטנות שבהן ולא מתחזי כמפנה הגדר לעשות מקומו שדה:

פחות מכאן מחצב. ואינו נוטלו כולו אלא גוממו ומניח מן הסלע בארץ טפח כדי שלא יהא ראוי לזריעה:

במה דברים אמורים. האי דלא יפתח מחצב והאי דגוממו:

מה שהוא רוצה יטול. דלא מיחזי כמתקן שדה כיון דלאו דידיה הוא ואפילו בשלו נמי לא מיחזי כמתקן שדה אם התחיל ליטול מערב שביעית:

ז **שזעזעתן המחרישה.** ואפילו לא זעזעתן אלא שעתידה לזעזען הוי כאילו זעזעתן:

הרי אלו ינטלו. כולן אגב אותם שתים:

המסקל שדהו. שמסלק האבנים מן השדה, לשון סקלו מאבן (ישעיה סב):

ומניח את התחתונות הנוגעות בארץ. דבכה״ג לא מחזי כמתקן שדה:

גרגיר של צרורות. גל של אבנים קטנות:

אם יש תחתיהן סלע או קש. לא מחזי כמתקן כיון דאין המקום ראוי לזריעה:

ח **אין בונין מדרגות.** מעלות ע״פ הגאיות, שלא יחליקו בירידתן לקחת המים שנתקבצו בעמק באותן הגומות, דנראה כמתקנן להשקות בהן שדותיו בשביעית:

לא יסמוך בעפר. אם בא להיות סוכר מקום יציאת המים באבנים, לא יתן עפר וטיט בין האבנים משום דמיחזי טפי שהוא מתכוין להשקות מהן שדותיו:

אבל עושה הוא חייץ. אבנים סדורות זו על זו כעין גדר בלא עפר וטיט:

כל אבן. שבשדהו אפילו קטנה אם כשהוא בונה הגדר או הבנין יכול לפשוט ידו וליטלה ולבנות בה:

הרי זו תנטל. שהגדר מוכחת עליו דלבנות גדרו הוא נוטלה ולא לתקן השדה לזריעה:

ט **באות מכל מקום.** אפילו מתוך שלו דמידע ידיע דלבנין קבעי להו ולא לתקן את השדה:

והקבלן. שקבל שדה באריסות מביא מ״מ ואפילו מאותה שדה שהוא אריס בה אפילו אבנים קטנות שאין [שדה זו חשובה כשלו. וי״מ והקבלן שדרכו לבנות בנינים בקבולת שאין] כוונתו אלא לקבץ אבנים מביא [מ״מ ואפילו משדה] שלו:

ר׳ יוסי אומר כו׳ והלכה כר׳ יוסי:

י **להעמיק עד הסלע.** ולא חיישינן דלמא ממלך וזרע ליה, שאין דרך בני אדם לזרוע סמוך לרה״ר. אבל בינו לבין חבירו חיישינן דילמא ממלך וזרע ליה ואסור:

צוברו ברשות הרבים. ואח״כ נוטלו משם ומתקן את רשות הרבים כמו שהיה:

כשם שאין מקלקלים רה״ר כך לא יתקן. כלומר לא מבעיא לצבור עפרו לרשות הרבים שהוא אסור אף על פי שיסירנו אח״כ שהרי מקלקל הוא לשעה, אלא אפילו לתקן אסור, כגון אם היו אבנים או עפר מפוזרים ברשות הרבים לא יצברם במקום אחד אלא יסלקם לגמרי מרשות הרבים, והיינו דקאמר כשם שאין מקלקלין רשות הרבים לצבור עפרו לרשות הרבים אע״פ שדעתו לסלקו מיד, כך לא יתקן לצבור אבנים או עפר המפוזרים ברשות הרבים ולשום אותם בצדי רה״ר לפי שעה, אלא יסלקם מיד לגמרי מכל רה״ר ויוציאם לים או לנהר:

מה יעשה בעפר. אליבא דרבי עקיבא:

צוברו בתוך שדהו כדרך המזבלים. ג׳ אשפות לבית סאה:

וכן החופר בור שיח מערה. בשאר ימות השנה פליגי בה ר׳ יהושע ורבי עקיבא, לר״י צוברו ברה״ר ובלבד שיסלקנו אחר כך ויתקן רה״ר כמו שהיה, ולר״ע אע״פ שדעתו לתקן אסור אלא צוברו ברשותו. והלכה כרבי עקיבא:

פרק ד

א **בראשונה כדרך שהוא מלקט מחברו את הגס הגס.** הכי מפרשא מתניתין בירושלמי בראשונה היו אומרים מלקט אדם בתוך שלו את הגס הגס כדרך שמלקט בשל חבירו בין גסין בין דקין, ואע״ג דעצים ועשבים כשמלקטים אותן מתוך השדה מתקן השדה לזריעה, כשמלקט הגס כלומר העצים והעשבים הגסים ומניח את הדקין תלינן דצריך לעצים הוא ולאו לתקן את הקרקע קעביד, כדרך דתלינן במלקט בשדה חבירו בין דקין ובין גסין דלא עביד אינש לתקן שדה חבירו ומידע ידיע דלעצים הוא צריך:

משרבו עוברי עבירה. שהיו מלקטין בשדותיהן בין דקים בין גסין והן אומרים בגסים לקטנו:

שלא בטובה. שאין חבירו מחזיק לו טובה דהשתא ודאי לא אתי למלקט הדקין, כיון שאין חבירו מחזיק לו טובה על זה:

ואין צריך לומר שיקצץ להם מזונות. שיאמר לו לקוט משדי היום ואתן לך מזונותיך, דפשיטא דאסור:

ב **שנתקווצה.** שנטלו קוציה בשביעית:

שנטייבה. שנחרשה היטב שכל העולם חורשים פעם אחת והוא חרש שתי פעמים. ומתניתין איירי בשעת הסכנה שהיתה המלכות אונסת על המס המוטל על הקרקעות והתירו לחרוש בשביעית כדי ליתן המס הקצוב מתבואתה למלך, ואם חרש שתי פעמים קנסוהו רבנן, דחרישה אחת התירו ולא שתי חרישות:

או שנדיירה. שעשו ממנה דיר לבהמות שעשה בה סהר כדאמרינן בפרקין דלעיל, ולא עשה ממנו אשפות אלא הניחו כדי לזבל בו השדה:

לא תזרע למוצאי שביעית. דקנסינן ליה בהני יותר מבנתקווצה:

בטובה. אסור דאין מחזיקין טובה לבעלים דרחמנא אפקרינהו:

חלוף הדברים. דב״ש לקולא. ואין הלכה כר׳ יהודה:

ג **חוכרין נירין.** יכול ישראל לקבל עליו בכך וכך כורים לשנה שדה הנכרי שחרשה בשביעית לזרעה למוצאי שביעית, ואע״פ שגורם לנכרי לחרוש בשביעית. נירין לשון נירו לכם ניר (ירמיה ד):

ומחזיקים ידי נכרים. אם מצאו חורש יכול לומר לו יישר כחך וכיוצא בזה:

ושואלים בשלומן. ואפילו ביום חגם:

ד **המדל בזיתים.** כשהזיתים מקורבים זה לזה יותר מדאי נוטל אחד ומניח ב׳ או נוטל ב׳ ומניח אחד כדי שיגדל ויתעבה. מדל לשון שליפה והסרה, וי״מ לשון דלדול ודלות שמדלדל שדהו מן הזיתים:

יגום. גומם ומקצץ האילן ומשאיר השרש בארץ, ולא ישרש לגמרי שלא יראה כעובד את האדמה:

ומודים במחליק. כגון אם נוטל שלשה זיתים זה בצד זה שמחליק פני הקרקע יותר מדאי יאמרו לעבודת קרקע הוא מתכוין ואסור:

מתוך של חבירו אף המחליק ישרש. דלא עביד אינש שיתקן קרקע חבירו, וידוע דלעצים הוא מכוין:

ה **לא יחפה.** הבקוע בעפר, שהרי הוא מיתקן בכך שהעפר נעשה טיט ומשביח האילן:

באבנים ובקש. דהוי כמושיב שומר שלא ייבש:

בתולת שקמה. שלא נקצצה מעולם:

מפני שהיא עבודה. שהיא משובחת בכך:

כדרכה אסור. שהיא מתגדלת ומתעבה בכך והוי כעין זומר לגפנים:

אלא מגביה עשרה. שאין דרך לעולם לכרתה אלא למטה מעשרה:

או גומם מעל הארץ. שאין דרך לכרות אותה כך. והלכה כר׳ יהודה:

ו **המזנב בגפנים.** מקטע זנבות הגפנים כדי שיעבה הגזע ויגדל ויגבר כחו, וכן הקוצץ קנים כדי שיתעבו ויוסיף כחן:

ירחיק טפח. מן הקרקע ושוב לא מיחזי כעבודה:

שנפשח. נסדק, כמו (איכה ג) ויפשחני:

לא שיעלה. שיתחברו סדקיו:

אלא שלא יוסיף. ליסדק:

ז **מאימתי אוכלים פירות האילן בשביעית.** משום דדרשינן לאכלה ולא להפסד ואם אוכלן קודם בישולן היינו הפסד:

הפגים. פגי תאנה כדכתיב (ש״ה ב) התאנה חנטה פגיה:

משהזריחו. האדימו וזהו התחלת בשולן:

אוכל בהם פתו בשדה. אבל ללקט ולהכניס לבית אינו רשאי עד שיגמרו:

בחלו. שגדל הרבה, ודומה לו וגם נפשם בחלה בי (זכריה י״א:ח׳). ובירושלמי יליף לה מדכתיב (ויקרא כ״ה:י״ב-י״ג) תהיה כל תבואתה לאכול וכתיב (שם) מן השדה תאכלו את תבואתה, בשתי תבואות הכתוב מדבר אחת מן הבית ואחת מן השדה:

ח **משהביא מים.** שסוחטו ויוצא ממנו משקה:

משהבאישו. משיקראו באשה, והיינו כשיתחילו להתבשל ונתבשלו עד שהחרצנים שבפנים נראים מבחוץ מתוך הקליפה:

ט **רביעית לסאה.** שמסאה זיתים יכול להוציא רביעית הלוג שמן:

פוצע. דרך הזיתים לפצען כדי למתק מרירותן:

ואוכל בשדה. דדבר שדרכו לאכול הוא. אבל לסוך לא חזו, ואין סכין אלא בדבר שדרכו לסוך:

הכניסו חצי לוג. שנתבשלו עד שהוא יכול להוציא חצי לוג מסאה:

הכניסו שליש. שנתגדלו שליש ממה שעתידים להתגדל. א״נ שמוציא מהן עכשיו שליש ממה שמוציא לסאה כשנתבשלו יפה:

כך עונתן לשביעית. אין אוכלין מהן בשביעית עד שיגיעו לעונת מעשרות המפורש בפ״ק דמעשרות, דדוקא תאנים וענבים וזיתים רגילים לאכול קודם בשולן לפיכך התירו לאכול מהם בשדה בשביעית קודם שיגיעו לעונת המעשרות, אבל לא בשאר פירות:

י **אין קוצצין את האילן בשביעית.** משום דלאכלה אמר רחמנא ולא להפסד. ואני שמעתי כיון דאפקרינהו רחמנא לפירות אם יקצצם הוי גוזל את הרבים:

משיוציא. תחלת העלין בימי ניסן:

משישלשלו. משיתחילו להכביד ולתלות כעין שלשלת:

משיגרעו. משיעשו גרעינים. פ״א הבוסר כשיגדילו הענבים ונעשו כפול הלבן נקרא גרוע:

משינצו. משיגדל עליהן הנץ, כמו הנצנים נראו בארץ (ש״ה ב) כשיגיעו לשיעורים הללו אסור לקצצן בשביעית:

מותר לקוצצו. ואין כאן משום הפסד הפרי, או משום גזל לאידך לישנא, שכבר הפרי ראוי לאכילה. ומשום קוצץ אילנות טובים ליכא אם הוא מעולה בדמים, שדמיו יקרים לעצים יותר מלאילן:

וכמה יהא בזית. לאו אשביעית קאי, אלא שיהא אסור לקוצצו משום קוצץ אילנות טובים כדכתיב (דברים כ׳:י״ט) כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות:

רובע. הקב, משום דחשיב יותר משאר אילנות, דאילו בדקל מותר לקצצו עד דטעין קבא:

פרק ה

א **בנות שוח.** תאנים לבנות המגדלות משלש שנים לשלש שנים:

שביעית שלהם שנה שניה. של שמטה דפירות החונטים בשביעית אין נגמר בשולן עד שנה שנייה של שמטה שהיא ג׳ לחניטה ואז נוהג בהן דין שביעית, דבתר חנטה אזלינן:

פרסיות. מין תאנים שעושים משתי שנים לשתי שנים. ואין הלכה כר׳ יהודה:

ב **הטומן את הלוף.** מין ממיני הבצלים שרגילים לטמנן בארץ:

לא יפחות מסאתים. משום דמיחזי כזורע, עד שיטמון מהם סאתים בחפירה אחת על גובה ג׳ טפחים, שלא יהיו מפוזרים אלא יהיה גובה הכרי והצבור שלשה טפחים וטפח עפר על גבי הכרי:

וטומנו במקום דריסת האדם. כדי שלא יצמח. והלכה כחכמים:

ג **לוף שעברה עליו שביעית.** ונכנסה עליו שמינית שהוא מתקיים זמן מרובה בארץ במחובר:

אם לקטו עניים את עליו לקטו. דעלי הלוף יש להן ביעור ועיקרו אין לו ביעור כדתנן לקמן בפ״ז, הלכך אם לקטו עניים את עליו בשביעית לקטו, ואם לאו ונכנסו לשמינית וגדלו העלין נמצאו גדולי שביעית ושמינית מעורבין יחד:

יעשה חשבון. וישער כמה גדל מהן בשביעית ויתן לעניים, דר׳ אליעזר סבר כר׳ יהודה דאמר לקמן עניים אוכלים אחר ביעור ולא עשירים:

רבי יהושע אומר אין לעניים עמו חשבון. דסבר כרבי יוסי דאמר לקמן אחד עניים ואחד עשירים אוכלים אחר הביעור. והלכה כר׳ יהושע:

ד **לוף של ערב שביעית.** שנשלם מערב שביעית ולא הוסיף צמחים בשביעית, שאם הוסיף צמחים בשביעית אסור לעקרו משום הפסד פרי:

הקיצונים. י״מ שנזרעו בקיץ וי״מ מיוחדות לקיץ שהן יבשות מאד:

פואה של עדית. הגדילה בשדה שמינה. פואה, צבע אדום שקורין רוי״א בלע״ז:

במארופות של עץ. במרה שחופרים בו את הקרקע. של עץ, ולא של ברזל שלא יראה כעובד את הארץ:

בקרדומות של מתכת. ולא חיישינן דלמא מיחזי כעבודה:

בפואה של צלעות. כמו סלעות בסמ״ך, פואה הגדילה בין הסלעים כיון דאין דרך לזרוע שם לא מיחזי כעובד את הארץ. פ״א צלעות כמו ולצלע המשכן (שמות כ״ו:כ׳) כלומר צדי השדה שאין דרך לזרוע שם:

ה **רבי יהודה אומר מיד.** ואע״ג דבשאר ירקות מודה רבי יהודה דאסור עד שיעשה כיוצא בו, בלוף הואיל וצריך לעקרו לב״ש במארופות של עץ ולבית הלל בקרדומות של מתכות, ואין דרך לעקרו בשביעית אלא ע״י שינוי, הלכך במוצאי שביעית לא שכיח דאיסורא ומש״ה מותר מיד, אבל ירק שלא גזרו שלא לתלשו כי אורחיה שכיח נמי דאיסורא בשמינית, לפיכך אסור עד שיעשה כיוצא בו:

משירבה החדש. בירושלמי מפרש דהיינו מן הפסח ואילך. והלכה כחכמים:

ו **שאין האומן רשאי למכרן בשביעית.** למי שהוא חשוד על השביעית, אבל למי שאינו חשוד שרי דאינו קונה אלא להצניע עד [אחר] שביעית:

מזרה. שזורין בו התבואה בגורן:

דקר. כמין יתד של ברזל שקורין קולטרו בלע״ז, והוא עשוי לחפור בו את הקרקע לשון וידקור את שניהם (במדבר כ״ה:ח׳):

מגל יד ומגל קציר ועגלה. מותרין שמא הוא [רוצה] לקצור מן ההפקר ולהביא בעגלה למאכל ביתו, ואין אסור אלא להביא הרבה לעשות אוצר:

ז **היוצר.** אומן העושה כלי חרס מוכר אפילו לחשוד על השביעית חמש כדי שמן וחמש עשרה כדי יין, וליכא למיחש שמא רוצה כולם לשמן או כולם ליין שניכרים הן אותם של יין מאותם של שמן, שהעפר שעושים ממנו כדי יין אינו דומה לעפר שעושים ממנו כדי שמן:

ואם הביא יותר מכאן מותר. ולא חיישינן שמא מן המשומר דשביעית הביא:

ומוכר לנכרים בארץ. ולא חיישינן שמא יחזור הנכרי וימכרם לישראל החשוד:

ולישראל בחוצה לארץ. ולא חיישינן שמא יוליכם בארץ, אי נמי שמא יכניס לתוכן יין ושמן של שביעית שהביא מארץ ישראל, דלא החמירו חכמים כל כך:

ח **שהוא יכול לשחטה.** ובכל דהוא דמצינן למתלי תלינן. ובית שמאי סברי דאין דרך כלל לשחוט פרה העומדת לחרישה:

אפילו בשעת הזרע. ולא אמרינן ודאי לזריעה הוא לוקח, דתלינן לאכילה הוא רוצה:

שיש לו גורן. ולא חיישינן שמא מודד להכניס לאוצר, דאיכא למתלי דלטחינה הוא מודד:

ופורט לו מעות. מחליף לו מעות בפרוטות:

אע״פ שהוא יודע שיש לו פועלים. ונמצא מסייע ידי עוברי עבירה, דאמרינן שמא לשאר צרכיו הוא צריך:

וכולם. אם פירש שלדבר אסור רוצה אותם, אסור:

ט **החשודה על השביעית.** לאכול פירות שביעית אחר הביעור בלא ביעור:

נפה. שאני אומר לספור בה מעות היא לוקחת:

כברה. שאני אומר לכבור בה את החול:

רחיים. דשמא לטחון בהם סמנין:

תנור. שמא לייבש בו אונין של פשתן:

ולא תטחן עמה. שאסור לסייע ידי עוברי עבירה:

ובוררת וטוחנת עמה. ולא אסרו הכא באשת עם הארץ החשודה על המעשרות כדאסרו בחשודה על השביעית, משום דרוב עמי הארץ מעשרים הן:

אבל משתטיל המים. בעיסה:

לא תגע עמה. לפי שמשגלגלה הוטבלה לחלה וקא מיטמאה מחמת כלים טמאים, שהרי הוכשרה לקבל טומאה וזו מסייעתה לגלגל ואסור לגרום טומאה לחלה:

וכולן לא אמרו. לא התירו להשאילן כלים ולסייען בלא שעת עבירה עצמה אלא משום דרכי שלום:

מחזיקין ידי נכרים. אגב גררא דדרכי שלום תנא ליה הכא, ומפורש לעיל בפ״ד:

פרק ו

א **שלש ארצות לשביעית.** חלוקות לענין דין שביעית:

כל שהחזיקו עולי בבל. עזרא וסיעתו כשעלו מבבל:

לא נאכל ולא נעבד. שעבודת הארץ ההיא אסורה בשביעית, ואם נעבדה וגדלה אסור לאכול מאותן גדולים. פירוש אחר ועיקר, לא נאכל לאחר שביעית בלא ביעור ולא נעבד בשביעית:

מכזיב ועד הנהר ועד אמנום. כזיב משוך כלפי הצפון לצד מזרח ורצועה יוצאת מעכו שיושבת ברבועה של ארץ ישראל במקצוע צפונית מזרחית ואותה רצועה משוכה כלפי צפון והולכת עד כזיב ורצועה אחרת משוכה מעכו כלפי מזרח ובה הנהר האמור כאן, ואלו השתי רצועות כבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל:

ועד אמנום. הוא הר ההר הכתוב בגבולות הארץ בפרשת אלה מסעי, תתאו לכם הר ההר מתרגמינן בירושלמי טורי אמנום, והוא בצפונה של ארץ ישראל לצד מערב אצל הים הגדול, וגם זו לא כבשו עולי בבל הלכך נאכל לאחר הביעור, ולאידך לישנא אם נעבד בשביעית נאכל דקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא, ולא נעבד, דלענין עבודה החמירו לאסור מדרבנן:

מנהר ומאמנום ולפנים. כך כתוב בכל הספרים, וטפי הוה ניחא אי הוה גרסינן ולחוץ. ואפשר לפרש בדוחק מהנהר ולפנים מתחלת הנהר ולפנים לצד הנהר חוצה לארץ, וכן מתחלת טורי אמנום ולפנים לצד ההר קרויה לפנים:

ב **סוריא.** ארם נהרים וארם צובה שכבש דוד, ואינה כא״י לכל דבר מפני שכבשה קודם שכבש א״י כולה, ובקצת דינים עשאוה כא״י ובקצתן כחוצה לארץ:

עושים בתלוש. אפילו אצל החשודים, ואילו בארץ ישראל תנן לא תבור ולא תטחון עמה:

אבל לא במחובר. כגון מסיקה קצירה ובצירה, ודוקא בשמור אבל במופקר אפילו בארץ מותר, דתניא בת״כ מן השמור אי אתה בוצר אבל אתה בוצר מן המופקר. וטעמא דגזור בסוריא במחובר כדי שלא יהיו מניחים את ארץ ישראל והולכים ומשתקעים בסוריא, ובתלוש התירו כדי שימצאו העניים שבארץ ישראל קצת ריוח בסוריא שהיא קרובה להם, ולא יצטרכו לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ:

כל שכיוצא בו מותר בא״י. מדאורייתא, כגון תלוש אף ע״ג דמדרבנן אסור בלא שינוי עושין אותו בסוריא כי אורחיה ואינו צריך לשנות. אי נמי הכי קאמר כל שכיוצא בו מותר בארץ במופקר עושים אותו בסוריא אפילו בשמור, אבל במחובר אסור מדרבנן בארץ אפילו במופקר:

ג **בצלים שירדו עליהם גשמים.** בצלים של ששית שנכנסו לשביעית, וירדו עליהם גשמים וצמחו, אם השחירו העלין בידוע שגדלו והוסיפו ואתו גדולי שביעית ומבטלים העיקר אע״פ שהוא מרובה, אבל אם הוריקו העלין אז הולכים וכמשין ולאו מארעא קא רבו:

אם יכולין ליתלש בעלין. דרך בצלים כשנגמרים יוצאין מעצמן מן הארץ ונוחין ליתלש, ואם העלין חזקים וכשאוחז בהן יכול ליתלוש הבצלים מן הארץ אז ודאי גדלו בשביעית:

כנגד כן למוצאי שביעית מותרים. לאו בבצלים של שביעית שיצאו למוצאי שביעית מיירי, דלא מקילינן בהו כולי האי שגדולי היתר כל שהו יעלו את האיסור, אלא סיפא נמי מיירי בבצלים של ששית שעקרן בששית וחזר ונטען בשביעית ולאחר שגדלו מעט בשביעית עקרן וחזר ונטען בשמינית, ומתוך שכבר גדלו בששית לא הוסיפו כי אם מעט בשביעית ונאסרו וכשחזרו והוסיפו מעט בשמינית חזר אותו היתר ובטל איסור המועט, שגם של ששית מסייע לבטלו אחר שסוף גדולו היתר. ואין הלכה כר׳ חנניה בן אנטיגנוס:

ד **משיעשה כיוצא בו.** ממה שנזרע במוצאי שביעית יש גדול כיוצא בזה דתלינן ביה. אי נמי מפני שרבה ההיתר על האסור ונתבטל:

הבכיר. מקום שממהר לבכר פירותיו יותר משאר מקומות:

הותר האפל. דתלינן שממקום הבכיר הביאום:

מוצאי שביעית מיד. לפי שהיו מביאים ירק מחוצה לארץ והיה רבה על ירק שבארץ ישראל. ואני שמעתי הטעם לפי שבשנים או שלשה ימים עושה כיוצא בו:

ה **שמן שרפה.** שמן של תרומה טמאה מתוך שלשריפה עומד קרי ליה שמן שריפה, ומעלה עשו לשרפה בארץ כדאשכחן בקדשים פסולים שהן נשרפים במקומן, וכן פירות שביעית צריכים ביעור בארץ דכתיב (ויקרא כ״ה:ז׳-ח׳) בארצך תהיה כל תבואתה. ואין הלכה כרבי שמעון:

ו **אין מביאין תרומה מחוצה לארץ לארץ.** לפי שהתרומה כהנים מחזרין אחריה לבית הגרנות, חיישי רבנן שמא יהיו הכהנים מרדפים אחריה ויצאו חוצה לארץ להביא את התרומה. ואין הלכה כר׳ שמעון:

פרק ז

א **כלל גדול.** ולדמיו שביעית. אם מכרן וקבל הדמים שלהם יש בדמיהן קדושת שביעית:

יש לו ביעור. כשכלה לחיה חייב לבער:

עלה לוף שוטה. אצטריך למתני לוף שוטה משום דתנן בפ׳ בתרא דעוקצים עלה לוף שוטה אין מטמא טומאת אוכלים, סד״א ה״נ לא ליחול עלייהו קדושת שביעית קמשמע לן:

הדנדנה. בערבי נענ״ע ובלע״ז מינטו״א:

העולשין. תרי גווני עולשין הן עולשי גינה ועולשי שדה, ובשאר שנים דשכיחי עולשי גינה עולשי שדה לא חשיבי אוכל ואין מטמא טומאת אוכלים והכא קמ״ל דבשביעית דאין עולשי גינה מצויין עולשי שדה חשיבי ומטמאין טומאת אוכלים ושביעית נוהגת בהן:

וכרישין. נמי תרי גווני נינהו כרישי גינה וכרישי שדה, וכרישי שדה אצטריך לאשמועינן:

הרגילה. הם חלוגלוגות ובלע״ז בירדולגי״ש:

ונץ החלב. פרחים לבנים כחלב. פ״א עשב הוא כשנחתך יוצא ממנו חלב:

החוחים והדרדרים. מיני קוצים הן:

אסטיס. הוא שצובעין בו כמין תכלת וקורים לו בערבי ני״ל, וקוצרים אותו והוא צומח ודומה לספיח לכך קורהו התנא ספיחי אסטיס:

וקוצה. מין ממיני הצבעים י״א שהוא אלעצפו״ר בערבי:

יש להן שביעית. קדושת שביעית נוהגת בהן שלא להפסידם ושלא לעשות בהם סחורה:

ויש להם ביעור. כשיגיע זמן הביעור צריך לבערם, ולקמן בפנים מפורשים דיני הביעור:

ב **עיקר.** שרש:

ערקבלין. רבותי מפרשים עשב הגדל אצל הדקל ועולה ונכרך סביבות הדקל. ואני שמעתי שהוא עשב שעלין שלו דומות לעקרב:

והחלבצין. השרשים של נץ חלב האמור למעלה:

הבכרייה. קורין לו בערבי כנג״ר:

הפואה. בערבי פו״א ובלע״ז זרויי״א:

הרכפה. שרשים שתחת הקרקע, ושולקין אותן ושותין מימיהן ומי שיש לו תולעים בבטנו ימיתם:

אין להם ביעור. לפי שמתקיימים בארץ ולא כלה לחיה מן השדה לפיכך א״צ לבערו מן הבית:

דמיהם מתבערים עד ר״ה. ה״ק דמיהם צריך שיתבערו מן העולם קודם ר״ה של שמינית. וה״ה דהוי מצי למתני מתבערים אחר ר״ה שאם ישנן לאותן דמים בעולם אחר ר״ה של שמינית חייב לבערם בקדושת שביעית:

ק״ו לדמיהן. ור״מ סבר מחמיר אני בדמיהן יותר מבהן עצמן, דפרי עצמו מינכר ולא אתי למיעבד ביה סחורה אבל דמים לא מנכרי ואתי למיעבד ביה סחורה. ואין הלכה כר״מ:

ג **והנץ שלו.** פרח שעל הפטמא:

וקליפי אגוזים. כל הני צובעים בהן:

והגלעינים. גרעיני פירות. כגון הגרעינים שבזיתים שמוציאים מהן שמן. וגרעיני תמרים שראוין למאכל בהמה:

צובע לעצמו. דכתיב לכם לכל צרכיכם:

שאין עושים סחורה בפירות שביעית. וצביעה בשכר היינו סחורה:

לא בבכורות ולא בתרומות. דלמא משהי להו לגביה ואתי בהו לידי תקלה. ודוקא בבכור חי גזרו אבל שחוט שרי למכרו אפילו מדרבנן, ובלבד שלא ימכרנו באטליז:

לא בנבלות ולא בטרפות. דמאחר דכתב רחמנא טמאים הם מה צריך לומר תו וטמאים יהיו לכם, אלא אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור הנאה. ואם תאמר הרי חמור הרי גמל וסוס ופרד, שאני הני דלמלאכתן הן גדלים ולא אסרו לעשות סחורה אלא בדבר העומד לאכילה. וכל דבר שאיסורו מן התורה אסור לעשות בו סחורה, אבל דבר שאסורו מדבריהם אין אסור לעשות בו סחורה, אלא סתם יינן דאף על גב דאסורו מדבריהם אסור לעשות בו סחורה:

ולא יהא לוקח. כלומר לוקט ומוכר בשוק דנראה כסחורה. אבל כשבנו מוכר על ידו, פירוש בשבילו, אע״פ שהוא לקטן למכרן לא מיחזי כסחורה:

לקח לעצמו. לקט לעצמו לאכול והותיר, מותר למכרן אפילו הוא עצמו:

ד **לקח בכור.** בעל מום דמותר לזרים:

מותר למכרו. ובלבד שלא ימכרנו אלא בדמים שקנה אותו, שלא ישתכר בו:

מותרין למכרן. דהא כתיב גבי נבלה (דברים י״ד:כ״א) או מכור לנכרי הא לא אסרה תורה אלא לקיימן לעשות בהן סחורה אבל בנזדמן מותר:

ר״י אומר אף מי שנתמנה. אעפ״י שאינו צייד אלא שמצא עופות טמאים כמו כי יקרא קן צפור (דברים כ״ב:ו׳). ופליג אתנא קמא דאמר ציידי דווקא:

נתמנה. נזדמן, לשון וימן המלך (דניאל א):

וחכמים אוסרים. למי שאינו צייד ואפילו אין אומנתו בכך, וטעמייהו דרבנן לפי שהציידים שצריכים ליתן מס למלך מאומנותם התירו להם למכור חיה עופות ודגים טמאים כדי שיוכלו לפרוע למלך המס שעליהם, אבל שאר כל אדם לא. והלכה כרבי יהודה:

ה **לולבי זרדין.** לולבי אילן ששמו זרדתא:

לולבי האלה. לשון כאלה וכאלון (ישעיהו ו׳:י״ג) בערבי באלו״ט ובלע״ז גלנד״י:

בטנה. מלשון בטנים ושקדים בלשון ערבי פאסת״ק:

ואטדים. מין ממיני הקוצים שצומחים בו גרעינים שחורים קשים והן נאכלים:

אבל לעלים. של כל אלו יש ביעור, דאע״ג דלולבים אין נושרים ואין אני קורא בהם ולבהמתך ולחיה, כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית, מ״מ העלים נושרים הן ממקום חבורן. ולענפים שהם מחוברים בו קרי אביהן, וכיון שהם נושרים יש להם ביעור:

ו **וורד.** שושן:

והכופר. הוא שקורים לו בערבי אלחנ״א. וי״א שהוא בושם שקורין גרופול״י:

והקטף. אילן אפרסמון:

לוטם. תרגום לוט ולטום. י״א שהוא צינוב״ר בערבי פניולי״ש בלע״ז:

יש להם שביעית ולדמיהן שביעית. וה״ה דיש להן ביעור ולדמיהן ביעור ואע״פ שלא נזכר במשנה:

מפני שאינו פרי. ודינן כעצים דאין להם קדושת שביעית משום דהנאתן אחר ביעורן, והתורה אמרה לאכלה דומיא דאכילה שהנאתן וביעורן שוה יצאו עצים דהנאתן אחר ביעורן. ות״ק סבר דקטפו זהו פריו. והלכה כר״ש:

ז **ורד חדש שכבשו בשמן ישן.** ורד של שביעית שכבשו בשמן של ששית, ילקט את הורד קודם שיגיע זמן הביעור והכל מותר. אבל ורד של שביעית שכבשו בשמן של שמינית וכבר הגיע זמן הביעור של הורד, חייב לבער את הכל, כדקתני סיפא דשביעית אוסרת מין בשאינו מינו בנותן טעם:

וחרובין חדשים וכו׳ הכא מירי בבא לשתות היין אחר זמן הביעור דבכל ענין חייב לבער. ואם לא נשתהו החרובים ביין עד זמן הביעור ילקט החרובין והיין מותר כמו בורד, והכי תניא בהדיא בתוספתא:

זה הכלל וכו׳ בכל אסורים שבתורה מירי, דבכולן במינו במשהו ומין בשאינו מינו בנ״ט. ואינה הלכה:

השביעית אוסרת בכל שהוא במינה. לאחר הביעור. אבל קודם הביעור אין בהם קדושת שביעית שיהא אסור להפסידה ולעשות בהם סחורה עד שיהא בהם בנ״ט, בין במינה בין שלא במינה:

ושלא במינה. אפילו לאחר הביעור בנותן טעם:

פרק ח

א **כלל גדול.** מלוגמא. תחבושת ורטיה ופירוש מלוגמא מלא לוגמא שדרך אדם ללעוס מלא לוגמיו חטים או תאנים ונותן על גבי מכתו:

אין עושים ממנו מלוגמא. דכתיב (ויקרא כ״ה:ו׳) והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, מה שהוא מיוחד לכם דהיינו למאכל אדם יהיה לאכלה ולא למלוגמא, אבל מה שאינו מיוחד לכם יהיה בין לאכלה בין למלוגמא, הלכך כל שאינו מאכל אדם עושין ממנו מלוגמא לאדם:

עושין ממנו מלוגמא לאדם אבל לא לבהמה. דכתיב (שם) ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול, דבר הראוי לחיה ולבהמה תהיה לאכול לבהמה ולא לעשות לה מלוגמא:

חומרי אדם. שאין עושין מהם מלוגמא:

וחומרי בהמה. שאסור לשלקן:

הסיאה. עשב שקורין לו בערבי צידר״ג:

ואזוב. צעת״ר בערבי ובלע״ז איספ״ו:

וקורנית. בערבי חש״א ובלע״ז שדריא״ע:

ב **לאכילה ושתיה וסיכה.** בענבים וזיתים מירי שיש בהם אכילה ושתיה וסיכה:

לאכול דבר שדרכו לאכול. אע״ג דאמרה תורה לאכלה ולא להפסד, אין מחייבים אותו לאכול דבר שאין דרך בנ״א לאכלו כגון תבשיל שנתקלקל, ולא חיישינן אם הולך לאבוד. וכן דבר שאין דרך בנ״א לאכלו אלא ע״י תיקון ובא הוא לאכלו כמות שהוא בלא תיקון, כגון לאכול תרדין חיין או לכוס חטין חיות אין שומעין לו:

וכן בתרומה וכן במע״ש. לא נתנו אלא לאכילה ושתיה וסיכה:

שנתנה להדלקת הנר. משא״כ בתרומה טהורה, אבל תרומה טמאה מדליקין בה את הנר. ובמע״ש כתיב (דברים כ״ו:י״ד) ולא בערתי ממנו בטמא אבל בטהור מותר לבער. ובשביעית בין בטמא בין בטהור מותר:

ג **לא במדה ולא במשקל ולא במנין.** כדי שימכרו בזול. א״נ מתוך שאין מוכרין אותן כדרך שמוכרים בשאר שנים ינהגו בהם קדושת שביעית ולא אתו לזלזולי בהו:

אף לא אגודות. שלא ימכור כדרך שמוכרים בשאר שנים:

ונץ חלב. מפורש בפרקין דלעיל:

ד **שכרו מותר.** ואין בו קדושת שביעית. ואע״ג דשביעית תופסת דמיה, האי לאו דמי שביעית הוא:

לקוט לי בו ירק. לשון מכר הוא, דמשמע לקוט לי שוויו ירק, אבל לקוט לי לשון שכירות הוא ולא לשון מכר:

ככר בפונדיון. לא שאמר לו אתן לך פונדיון, רק ככר שוה פונדיון:

כשאלקט ירקות שדה אביא לך מותר. משום דמתנת חנם יהבי זה לזה, לפי שירקות שדה מצויין:

לקח ממנו בסתם. בהקפה כדרך מוכרים בחנות:

לא ישלם לו מדמי שביעית. דהוי כסחורה:

ה **בייר.** חופר בורות ומספיק מים לבני העיר, לא יתן לו מדמי שביעית להספיק לו מים לכל תשמישו:

ולא לבלן. מחמם מרחצאות:

ולא לספר. שכר התספורת:

ולא לספן. שכר הספינה:

ולכולן. לכל הני דתנינן במתניתין יכול ליתן מתנת חנם שלא לשם שכרן, ואע״פ שיודע שבשביל שנתן מתנה לא יתבע ממנו שכר:

ו **במוקצה.** כלי המיוחד לקוץ בו תאנים קרוי מוקצה:

בחרבה. סכין, לשון חרב. וטעמא משום דכתיב (ויקרא כ״ה:ה׳) ואת ענבי נזירך לא תבצור כדרך הבוצרים:

עריבה. שלשים בה את העיסה:

ובקוטב. עץ גדול וכבד ובראשו אבן גדולה שנותנים על הזיתים בבית הבד, נקרא קוטב:

בודידה. בית הבד קטן כעין עריבה:

רבי שמעון אומר כו׳ והלכה כרבי שמעון:

ז **שלא יביאנו לידי פסול.** שאם נפסל בשביל שמן של תרומה ישרף הכל ונמצא גורם לפירות שביעית שלא יאכלו:

ורבי שמעון מתיר. להביא קדשים לבית הפסול. ואין הלכה כר׳ שמעון:

והאחרון אחרון נתפס בשביעית. כיצד, לקח בפירות שביעית בשר הבשר והפירות מתבערין בשביעית, לקח בבשר דגים יצא בשר ונתפס דגים לקח בדגים שמן יצאו דגים ונתפס השמן, וחייב לבער הפירות והשמן, נמצא אחרון אחרון נתפס. והפרי של שביעית עצמו אסור לעולם, ומפקינן לה מדכתיב (שם) כי יובל היא קדש, מה קדש תופס את דמיו אף שביעית תופסת את דמיה, אי מה קדש תופס את דמיו ויוצא לחולין אף שביעית תופסת דמיה ויוצאת לחולין, תלמוד לומר (שם) תהיה בהוייתה תהא:

ח **יאכל כנגדן.** כנגד אותם דמים יקנה משלו דברים שהם לצורך אכילה ויאכל בקדושת שביעית:

קני זבים וקני זבות. שתי תורים או שני בני יונה שחייבין להביא הזבים והיולדות:

ט **שתוקו לא אומר לכם מה רבי עקיבא אומר בו.** רבי עקיבא קבל מרבי אליעזר רבו דמיקל טפי בסיכה, וכשאמרו לו שהיה רבי אליעזר אומר ידלק, אמר להם שתוקו, שאיני רשאי לפרש כמה היה רבי אליעזר מיקל בו, והלכה כחכמים:

י **כאוכל בשר חזיר.** לאו דוקא, שאין האוכל פת כותי לוקה מן התורה אלא מכת מרדות מדרבנן:

מה שרבי אליעזר אומר בו. דמיקל בו טפי:

יא **ואם מתחשב הוא.** אם אדם חשוב הוא שבני אדם למדים ממנו צריך להחמיר על עצמו:

פרק ט

א **הפיגם.** עשב שקורין רוט״א בלע״ז:

והירבוזין. אספרג״י בלע״ז. והשוטים הם אספרג״י של שדות אותן שאינן של גנות:

והחלגלוגות. בערבי רגל״א ובלע״ז ווירדולאג״ש.

וכוסבר. קוליאנד״ר בלע״ז. ודוקא של הרים אבל של גינה חשוב הוא. וכן כרפס. של נהרות דוקא אבל לא של גינה:

כרפס. אפיי״ו בלע״ז:

גרגיר. אוריג״א בלע״ז:

שבאפר. הגדל באחו. אבל של גינה חשוב הוא:

פטורים מן המעשר. בכל השנים כדמפרש טעמא שאין כיוצא בהן נשמר שאינן נחשבין בעיני בעליהן ומפקירין אותן, והפקר פטור מן המעשר דכתיב (דברים י״ד:כ״ט) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך, בדבר שאין לו חלק ונחלה עמך יטול מעשרותיו, יצא הפקר לקט שכחה ופאה שיש לו חלק עמך:

וגלקחים מכל אדם בשביעית. לפי שאין דרך לשמרן. דכל דבר שדרך לשמרו אסור לקנות אותו מעם הארץ בשביעית שהוא חשוד לשמור הפירות ושלא להפקירן והלוקח מן המשומר אפילו כחצי איסר אסור. וכל הנך דמתניתין שחזקתן שאין משמרין אותן מותר ליקח מהן מעם הארץ כדי מזון ג׳ סעודות בלבד ולא יותר, שאין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ, אף על פי שהפירות הן מן ההפקר, יותר ממזון ג׳ סעודות, מפני שהוא חשוד לאצור הדמים ואינו נוהג בהם קדושת שביעית:

שלא נחשדו עליהם עוברי עבירה. להביאם מן השמור. ואין הלכה כר״י:

כל הספיחין מותרין. לקחת מכל אדם דמחזקינן להו שאינם מן השמור:

חוץ מספיחי כרוב. שחזקתן מן השמור:

לפי שאין כיוצא בהם בירקות שדה. שאין גדלים כמותן במדבר. ואין הלכה כר״ש:

ב **שלש ארצות.** בא״י חלוקות זו מזו לענין ביעור. וביעור האמור בכל מקום בשביעית הוא שכל זמן שאין נמצא בשדה מאותו המין שאסף אליו בבית חייב לבער אותו המין מן הבית מיד. כגון אם לקט תאנים ועשה מהן גרוגרות, אינו יכול לאכול מאותם גרוגרות אפילו בשנה השביעית אלא כל זמן שנמצאים תאנים מחוברות לאילן, וכשכלו התאנים מן האילנות חייב לבער הגרוגרות שבביתו, או לאכלן כולן מיד, או להפקירן עד שלא ישאר מהם בביתו, דכתיב (ויקרא כ״ה:ז׳) ולבהמתך ולחיה כל זמן שחיה אוכלת בשדה האכל לבהמתך מן הבית כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית. והשתא קאמר שארץ ישראל כולה נחלקת לשלשה חלקים לענין ביעור, וכל חלק וחלק ממנה נחלק לשלשה חלקים:

כל שאינו מגדל שקמים גליל העליון. שהשקמים אין גדלים אלא בשפלה, וסימן לדבר כשקמים אשר בשפלה (מלכים א ו):

ותחום טבריה. הוא העמק אלו הג׳ הם מהגליל:

ההר והשפלה והעמק. הם שלשה חלקים של ארץ יהודה:

שפלת לוד. והר [שלה] לוד. ומבית חורון עד הים. הם שלשה חלוקות של עבר הירדן, ושפלת לוד כשפלת הדרום דכל זמן שאוכל בשפלת [הדרום] אוכל בשפלת [לוד], וההר של שפלת לוד אוכלים בו כל זמן שאוכלים בהר המלך:

מבית חורון ועד הים מדינה אחת. וכל זמן שלא כלה לחיה מאחת מן המקומות שביניהם יכולים כל אנשי הגבול ההוא לאכול על ידי המקום האחד שלא כלה בו לחיה מן השדה:

ג **ולמה אמרו ג׳ ארצות.** הואיל ושלש ארצות בכל אחת הרי כאן תשע ארצות, למאי הלכתא אמרו שלש ארצות לביעור ותו לא:

שיהיו אוכלים בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה. אוכלים ביהודה עד שיכלה האחרון שבג׳ ארצותיה, וכן בגליל, וכן בעבר הירדן. אבל אין אוכלים ביהודה על ידי אותן שבגליל, ולא בגליל על ידי אותן שביהודה, דגמירי דאין חיה שביהודה מתרחקת לצאת מיהודה לגליל, ומגליל ליהודה, אבל יוצאה היא מגליל לגליל ומיהודה ליהודה:

ושאר כל הארצות כהר המלך. שאר כל הארצות שבארץ ישראל אוכלים על ידי הפירות הנמצאים בהר המלך והוא היה רב הפירות ואחרון מכל שאר ארצות שבארץ ישראל:

וכל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים. כל הארצות שבארץ ישראל אוכלים זיתים ותמרים על ידי ארץ אחת שלא כלו בה הזיתים והתמרים לחיה מן השדה, בין שתהיה הארץ ההיא ביהודה או בעבר הירדן או בגליל. ואין הלכה כרבי שמעון:

ד **אוכלים על המופקר.** אוכלים ממה שבבית על ידי שמצוי מאותו המין בשדה במקום מופקר. אבל אם פסק וכלה אותו המין ממקום המופקר. אע״פ שנמצא ממנו במקום השמור בבתים או בגנות חייב לבער. כדאמרן כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית:

ר׳ יוסי מתיר אף על השמור. ואין הלכה כרבי יוסי:

אוכלים על הטפיחים. על מה שמשימים העופות בטפיחים, שהן כלי חרס הבנויים בכותל אשר שם צפרים יקננו. ואוכלים ממה שבבית כל זמן שמצוי מאותו המין בטפיחים:

ועל הדופרא. אילן שעושה פירות שני פעמים בשנה, אוכלים בראשון עד שיכלה האחרון שבמינם:

אבל לא על הסתווניות. אין אוכלין בענבים על ידי הענבים הגדלים בימות הסתיו:

רבי יהודה מתיר. לאכול בענבים על ידי הסתווניות כל זמן שבכרו קודם שיכלה הקיץ. ואין הלכה כרבי יהודה:

ה **הכובש שלשה כבשים.** שלשה מיני ירק:

בחבית אחת. של חומץ או של ציר, כדי שיתקיימו שלשה מיני הירק יחד:

רבי אליעזר אומר אוכלים על הראשון. וכיון דכלה מין אחד מהן מן השדה נאסרו כולם ואפילו אותן שלא כלו, שאותו מין שכלה נתן טעם באותן שלא כלו ואסרן, דתנן לעיל פרק ז׳ שביעית אוסרת במינה במשהו שלא במינה בנותן טעם:

רבי יהושע אומר אף על האחרון. על סמך מין הכלה אחרון יאכל משלשתן אע״פ שכבר כלו השנים לחיה שבשדה. וטעמא דרבי יהושע הואיל ואלו שכלו בלועים מטעם אותו שלא כלה, דאמר קרא (ויקרא כה) מן השדה תאכלו את תבואתה כל זמן שאתה אוכל מן השדה אתה אוכל מן הבית, והאי קרא יתירה הוא דהא דרשינן לה מן ולבהמתך ולחיה אשר בארצך כל זמן שחיה אוכלת בשדה האכל לבהמתך מן הבית וכו׳, אלא קרא לכבושים הוא דאתא והכי קאמר מן השדה תאכלו את תבואתה אם יש בשדה מקצת מן הדבר הנכבש בבית, שהטעם הבלוע בדבר הנכבש יש במינו עדיין בשדה שעדיין לא כלה, אע״פ שעיקר הפרי כלה אעפ״כ תאכלו את תבואתה ואינו זקוק לבער:

כל ירק אחד הוא. לא נתנו חכמים שיעור לכל ירק וירק בפני עצמו, אלא אע״פ ששלשתן כלו מן השדה הואיל ואיכא שאר ירקות שלא כלו אוכל ע״י שאר ירקות ולא יבערם מן החבית עד שיכלו כל הירקות כולן מן השדה, והלכה כר״ג דכל שכלה מינו מן השדה יבער מינו מן החבית ואוכל את השאר:

ו **המלקט עשבים לחים.** אוכלן בלא ביעור עד שייבש לחלוחית הארץ הממתק את הפירות, משם ואילך חייב לבערן:

המגבב ביבש. המלקט בעשבים יבשים, אוכלן בלא ביעור:

עד שתרד רביעה שניה. שהיא בשנה בינונית בכ״ג במרחשון, משם ואילך חייב לבער:

מגבב. תרגום לקושש קש לגבבא:

רביעה. על שם שהמטר רובע את הארץ ומולידה כזכר זה שרובע את הנקבה. פ״א שמרביץ העפר ומשכיבו, תרגום רובץ רביע:

ועלי גפנים. לחים, אוכלים בהן כל זמן שנמצאים באביהן, כלומר במחובר לאילן:

שישורו. שיפלו:

והמגבב ביבש. בעלי קנים וגפנים יבשים, אוכל עד שתרד רביעה שניה ואחר כך יבער:

בכולן. בין עשבים בין קנים וגפנים בין לחים בין יבשים. ואין הלכה כר״ע:

ז **עניים נכנסים לפרדסאת.** בשאר שני שבוע ליטול לקט שכחה ופאה, וכן נכנסים לגנות במוצאי שביעית:

עד שתרד רביעה שניה. מפני מותרות פירות שביעית שנשארו בה:

בתבן ובקש של שביעית. דסתם תבן וקש חזי למאכל בהמה ויש בו קדושת שביעית ואסור לשרפו וליהנות בו הנאה של [אבוד], משום דדרשינן לאכלה ולא להפסד. אבל כשנתבטל מה שבשדה ממאכל חיה פקעה קדושת שביעית ממה שבבית:

ח **והגיע שעת הביעור.** זמן ביעור הפירות לפי מקומן כדתנן לעיל שלש ארצות לביעור ובברייתא [פסחים נג] שנינו אוכלים בענבים עד הפסח, בזיתים עד העצרת, בגרוגרות עד החנוכה, בתמרים עד הפורים, וכולן של שנה השמינית. וזמנים הללו בסתם שאין ידוע אם כלה לחיה מן השדה אם לאו אבל בידוע הכל לפי מה שכלו:

מחלקן מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד. מאנשי ביתו, ואחר כך מחלק לשכיניו ולקרוביו ומיודעיו, ומוציא ומניח על פתח ביתו ואומר אחינו בית ישראל מי שצריך ליטול יטול:

ועניים אוכלים אחר הביעור אבל לא עשירים. דכתיב (שמות כ״ג:י״א) ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה, אביוני עמך ולא עמך:

אחד עניים ואחד עשירים. קרי ביה ואכלו אביוני וגם עמך. והלכה כרבי יוסי:

ט **רבי אליעזר אומר ינתנו לאוכליהן.** אע״פ שפירות הללו בהיתר נלקטו לאכלן בקדושת שביעית, מכל מקום סבר ר׳ אליעזר דאסור לזה שנתנו לו פירות הללו לאכלן לבדו, אלא ינתנו שיאכלם הוא עם אחרים, דר׳ אליעזר לטעמיה דסבר כב״ש, דאמרי [לעיל מ״ב פ״ד] אסור לאכול פירות שביעית בטובה, כלומר להחזיק טובה למי שנותן לו פירות שביעית דרחמנא אפקרינהו, הילכך זה שנתנו לו פירות שביעית במתנה או נפל לו בירושה אסור שיאכלם לבדו שלא יחזיק טובה למי שהורישם לו או שנתנם לו במתנה, אלא יאכל אותם עם אחרים כדי שלא יהא אוכל פירות שביעית בטובה:

וחכ״א אין החוטא נשכר. חכמים לדבריו דר״א קאמרי ליה, לדידן מותר לאכול פירות שביעית בין בטובה בין שלא בטובה, אלא לדידך דאמרת אסור לאכול פירות שביעית בטובה היכי קאמרת ינתנו לאוכליהן ושריית למי שנתנו לו פירות שביעית במתנה לאכלן עם אחרים, והלא מצינו חוטא נשכר

שאוכל אותן עם כל בני אדם, והדין נותן לפי דבריך שימכרו לאוכליהן שיפרע אותם מה שהן שווין כדי שלא יהא חוטא נשכר והדמים יתחלקו לכל אדם. ואין הלכה כר״א:

האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה. דלא תימא אין חלה בשביעית משום דכתיב לאכלה ולא לשריפה וחלה אם נטמאת טעונה שריפה, קמ״ל דראשית עריסותיכם אמרה תורה, מאיזו עסה שתהיה חלה תרימו:

פרק י

א **שביעית משמטת את המלוה.** המלוה את חברו ועברה עליו שביעית אחר ההלואה אינו יכול לתבוע הלואתו מחבירו כדכתיב (דברים ט״ו:ב׳) שמוט כל בעל משה ידו:

בשטר. שכתב לו שטר באחריות נכסים ושעבד קרקעות על המלוה דמיחזי כמי שמשכן קרקעות אצלו, אעפ״כ שביעית משמטתו:

הקפת החנות. שקנה ממנו באמנה:

אינה משמטת. דאין זה חוב ואין זו דרך מלוה:

ואם עשאה מלוה. שחשב עם הקונה וזקפן עליו במלוה:

הראשון הראשון משמט. אם לקח באמנה פעם ראשונה מן החנות וחזר ולקח שנייה הראשונה נעשית מלוה ומשמטת ולא השניה. חזר ולקח שלישית. ראשונה ושניה נעשו מלוות ושביעית משמטתן ולא השלישית. וכן לעולם, האחרונה אין שביעית משמטתה וכל האחרות שביעית משמטתן, הואיל והיה ראוי שיתן לו מעות הראשונה קודם שיקח השנית בהקפה ולא נתן נעשית הראשונה מלוה, וכן לעולם. ואין הלכה כרבי יהודה:

כל מלאכה שפוסקת בשביעית. אם שכר שכיר זה ממלאכות הפוסקות בשביעית, כלומר ממלאכות שאסור לעשותן בשביעית כגון חרישה וקצירה ועבודת קרקע, נעשה שכר זה בשביעית כמלוה, ושביעית משמטת, ואם לאו, ששכר זה שחייב לו היה משאר מלאכות שאין אסורות בשביעית, לא נעשה כמלוה ואין שביעית משמטת. ואין הלכה כרבי יוסי:

ב **השוחט את הפרה.** בשנה שביעית, וחלקה ביום ראשון של שני ימים טובים של ראש השנה, אם היה אלול מעובר נמצא דיום א׳ שנתחלקה היה חול והיה יום אחרון של אלול של שנה השביעית, ושביעית משמטת בסופה דכתיב (דברים ט״ו:א׳) מקץ שבע שנים תעשה שמיטה:

האונס והמפתה. שנותנים חמשים שקל:

והמוציא שם רע. שנותן מאה:

וכל מעשה בית דין. ממון שכתבו עליו פסק דין, חייב אתה ליתן לו:

אין משמיטין. שכיון שפסקו בית דין על הממון, כגבוי דמי וכאילו הגיע לידו:

המלוה על המשכון. דכתיב (שם) ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך, פרט לזה שיש לאחיך בידך:

והמוסר שטרותיו לב״ד. דכתיב ואשר יהיה לך את אחיך, פרט למוסר שטרותיו לבית דין שבית דין יש להם זה החוב אצל אחיו:

ג **פרוזבול.** פרוז תקנה, בול עשירים, דכתיב (ויקרא כ״ו:י״ט) ושברתי את גאון עוזכם, ואמר רב יוסף אלו בולאות שביהודה. תקנה לעשירים שלא יעברו על השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל, ותקנה לעניים שימצאו מי שילוה להם, והשמטת כספים בזמן הזה דרבנן דכתיב (דברים ט״ו:ב׳) וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו, בשתי שמטות הכתוב מדבר אחת שמטת קרקעות ואחת שמטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים ובזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים, ורבנן הוא דתקינו שמטת כספים בזמן הזה ומשום הכי היה כח ביד הלל לתקן פרוזבול להפקיע דין השמטה הואיל ואין שמטת כספים בזמן הזה אלא מדברי סופרים:

ד **זהו גופו של פרוזבול.** עיקרו ושרשו:

והדיינים חותמים למטה או העדים. להכי קתני הדיינים או העדים ללמדך שיכול העד להיות דיין או הדיין עד, דבדרבנן עד נעשה דיין, ופרוזבול דרבנן הוא:

ה **פרוזבול המוקדם.** שזמנו מוקדם שנכתב בכסליו וזמנו הכתוב בתוכו מתשרי קודם, כשר, מפני שהורע כחו של מלוה בכך, דפרוזבול אינו מועיל אלא להלואות שלפניו, דמשנמסרו לבית דין הרי הן כגבויות ושוב אין משמיטות, הלכך הלואות הבאות אחריו שלא נמסרו לבית דין משמיטות נמצא דמפסיד במה שהקדים זמנו, אבל פרוזבול המאוחר פסול, שאיחר זמנו והוא הלוה בינתים, וכשמוציא פרוזבול זה ורואים ב״ד הזמן סבורים שאותן

הלואות קדמו לפרוזבול ונמצא גובה שלא כדין:

שטרי חוב המוקדמים פסולים. כגון דקאי בניסן וכתב בשטר זמן תשרי שלפניו, פסולים משום דגובה שלא כדין מן הלקוחות שבין תשרי לניסן. וקנסינהו רבנן דלא ליגבו בשטר זה מן הלקוחות כלל, ואפילו מניסן ולהלן, גזירה שמא יגבה מאותן שבין תשרי לניסן שלא כדין. ומיהו לא הוי השטר פסול מחמת שהעדים שחתמו בו הוו רשעים שחתמו על שטר מוקדם בשקר, דמצו העדים למימר אנחנו על עיקר המלוה חתמנו ולא על הזמן, שלא באנו להעיד שנכתב ונחתם ביומו:

והמאוחרים כשרים. דהורע כחו של מלוה, שאינו טורף לקוחות אלא מזמן שכתוב בשטר:

כותבין פרוזבול לכל אחד ואחד. שכל מלוה ומלוה צריך שימסור שטרותיו לב״ד ויכתוב לו פרוזבול, הלכך כשחמשה לוין מא׳ אינו כותב אלא פרוזבול א׳ שאין כאן אלא מלוה א׳, ואע״פ שהלוין מרובין כשיהיה למלוה פרוזבול אחד על כולן דיו:

ו **אלא על הקרקע.** אלא אם כן יש לו קרקע ללוה, שאז חשוב החוב כגבוי ביד ב״ד ולא קרינן ביה לא יגוש:

אם אין לו. ללוה, ומלוה יש לו, מזכה לו מלוה ללוה בתוך שדהו קרקע כל דהו וכותבים עליו פרוזבול, ואפילו החוב מאה מנה, משום דקרקע כל שהוא ראוי לגבות בה כל חובו, כגון דגבי והדר גבי עד דמשלים כל חובו:

היתה לו. ללוה שדה ממושכנת בעיר, בין שאחרים משכנו אותה לו בין שמשכן הוא לאחרים כותבין פרוזבול:

כותבין לאיש על נכסי אשתו. כגון קרקע של נכסי מלוג שהוא אוכל פירות:

על נכסי אפוטרופין. שלווין לצורך היתומים והיתומים אין להם קרקע:

ז **כוורת דבורים וכו׳** כשהיא מחוברת בטיט הכל מודים שהיא כקרקע לכל דבר, ואם היתה מונחת על גבי יתדות הכל מודים שהיא ככלים ואינה כקרקע, לא נחלקו אלא שמונחת על גבי קרקע ואינה מחוברת בטיט:

ר״א אומר הרי היא כקרקע. ונקנית בכסף בשטר ובחזקה כקרקע:

וכותבין עליה פרוזבול. אם יש ללוה כוורת כאילו היה לו קרקע:

ואינה מקבלת טומאה. כדרך שהקרקע המחובר אינו מקבל טומאה:

והרודה. מחלות דבש שבתוכה בשבת חייב חטאת כתולש דבר ממקום חבורו, דכתיב (שמואל א י״ד:כ״ז) ויטבול אותה ביערת הדבש וכי מה ענין יער אצל דבש, אלא מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת אף דבש הרודה ממנו בשבת חייב חטאת. ואין הל׳ כר״א:

ח **המחזיר חוב בשביעית.** בסוף שביעית דהיינו בשמיטתה, שאין שביעית משמטת אלא בסופה, שנאמר (דברים ט״ו:א׳) מקץ שבע שנים:

אמר לו אעפ״כ. א״ל הלוה אעפ״כ אני רוצה לפרוע לך:

יקבל ממנו. ולא עוד אלא שמותר לו שתהא ידו פשוטה לקבל בשעה שאומר לו משמט אני:

שנאמר וזה דבר השמטה. כלומר דבור בעלמא שמוציא מפיו שהוא משמט דיו, ובדבור ראשון שאמר משמט אני סגי ואין צריך שיאמר וישנה שנאמר וזה דבר, אין לך אלא דבור ראשון, וכן וזה דבר הרוצח:

ט **המחזיר חוב בשביעית.** לוה שאומר למלוה אעפ״כ, ומחזיר לו מעותיו רוח חכמים נוחה הימנו:

לא יחזיר לבניו. אינו חייב להחזיר לבניו אם מת הגר:

ואם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו. ודוקא לבניו שנתגיירו עמו משום דעובד כוכבים יורש את אביו מן התורה דכתיב (דברים ב׳:ה׳) כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר, ואם לא יחזיר לבניו יש לחוש שמא יחזרו לסורם שיאמרו אם היו עובדי כוכבים היו יורשים אביהם והיו צריכין להחזיר להם. אבל אם היתה הורתם שלא בקדושה ולידתם בקדושה דמעולם לא ירשו את אביהם מן התורה ולא היתה ירושה זו ראויה להם לעולם אין לחוש בזה שמא יחזרו לסורם, והמחזיר להם אין רוח חכמים נוחה הימנו:

כל המטלטלין נקנין במשיכה. וכל זמן שלא משך יכול כל אחד מהם לחזור בו, ואע״פ שנתן המעות אין המעות קונות עד שימשוך החפץ הנקנה, ואעפ״כ המקיים את דבריו ואינו חוזר בו ואפילו לא משך רוח חכמים נוחה הימנו, דהכי תניא איפת צדק והין צדק (ויקרא י״ט:ל״ו) שיהא לאו שלך צדק והין שלך צדק: